

Lausunto Hyvinvointi- ja turvallisuussuunnitelmasta 2026–2029

Vammaisneuvosto kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto palvelu verkkosuunnitelmasta.

Vammaisten henkilöiden näkökulman huomioiminen

Hyvinvointi- ja turvallisuussuunnitelma 2026–2029 on laaja ja rakenteeltaan kokonaisuus, jossa on tunnistettavissa useita tärkeitä tavoitteita kuntalaisten hyvinvoinnin, osallisuuden, terveellisten elintapojen ja arjen turvallisuuden edistämiseksi. Suunnitelmassa on myönteistä se, että hyvinvointi- ja turvallisuustyötä huomioidaan taloussuunnittelussa ja tarkastellaan systemaattisesti, monialaisessa yhteistyössä ja eri ikäryhmät huomioiden. Kuitenkin pääpaino suunnitelmassa oli uusien suunnitelmien toteutuksessa eikä konkreettisissa toimenpiteissä, ja kokonaisuuteen oli liitetty myös erinäisiä kunnan sisäisen työn tehostamistoimenpiteitä kuten esimerkiksi Intra-netin kehittäminen.

Vammaisten henkilöiden huomioimisen vahvuudet

Suunnitelmassa on tunnistettavissa useita konkreettisia kirjauksia, joissa vammaisten henkilöiden tarpeet on huomioitu. Erityisesti esteettömyyden ja saavutettavuuden edistämiseen liittyvät toimenpiteet ovat selkeitä, kuten esteettömyystyöryhmän toiminnan vakiinnuttaminen, säännölliset esteettömyyskävelyt, esteettömyyden nykytilanteen kartoitus sekä suunnitteluohjeen laatiminen rakennetun ympäristön esteettömyyden tueksi.

Lisäksi suunnitelmassa mainitaan vammaisneuvosto yhteistyö- ja vastuutahona sekä konkreettisia vammaisille henkilöille suunnattuja toimia, kuten *Hyvät muuvit* -liikuntatapahtuman tukeminen ja järjestäminen yhteistyössä neuvoston kanssa, ja selvitys vammaisten lasten maksuttoman vapaa-ajan toiminnan kehittämismahdollisuuksista, josta tosin puuttui avustaja- ja kuljetuspalvelu toteutumisen tarpeellisuus, jotta konkreettinen osallistuminen olisi mahdollista.

Puutteet ja kehittämistarpeet

Kokonaisuutena vammaisten henkilöiden näkökulma ei kuitenkaan ole riittävän järjestelmällisesti ja läpileikkaavasti huomioitu koko suunnitelmassa.

Ensinnäkin *Kaikki sipoolaiset* -osiossa, joka koskee koko väestöä, vammaisia henkilöitä ei mainita erikseen. Vammaiset henkilöt kuuluvat kaikkiin ikäryhmiin, ja siksi heidän tarpeensa tulisi huomioida jo tässä yleisellä tasolla esimerkiksi tiedolla johtamisessa, palvelujen kehittämisessä ja arjen turvallisuutta koskevissa toimenpiteissä.

Sipoon hyvinvointisuunnitelmassa uutta ja strategisesti merkittävää olisi nostaa vammaiset henkilöt erilliseksi, läpileikkaavaksi kohderyhmäksi. Vaikka vammaisia henkilöitä on kaikissa ikäryhmissä,

heidän erityistarpeensa, hyvinvointinsa ja turvallisuutensa jäävät usein muiden teemojen varjoon. Vammaisuuden nostaminen omana kokonaisuutenaan – ikäryhmien tapaan – takaa, että heidän tarpeensa huomioidaan läpileikkaavasti kaikessa kunnan toiminnassa, ei vain erillisinä palveluina. Tästä konkreettisena esimerkkinä se, että vammaisen lapsen osallistuminen koulun jälkeisiin harrastuksiin/toimintaan ei ole mahdollista, koska Sipoon kunnan koulukuljetuskäytännöt edellyttävät kotiinkuljetuksen alkavan heti koulupäivän päätteeksi.

Toiseksi päätösten vaikutusten ennakoarvioinnin (EVA) käyttöönotto on tärkeä ja kannatettava tavoite, mutta suunnitelmassa ei tuoda esiin, että EVA-menettelyssä arvioitaisiin järjestelmällisesti päätösten vaikutuksia vammaisiin henkilöihin ja yhdenvertaisuuteen. Tämä heikentää mahdollisuuksia varmistaa vammaisten näkökulman huomioiminen jatkossa.

Kolmanneksi työikäisten osiossa vammaisten ja osatyökykyisten henkilöiden tarpeet jäävät lähes kokonaan näkymättömiksi. Työllisyyteen, palveluiden saatavuuteen ja osallisuuteen liittyviä toimenpiteitä ei tarkastella vammaisten työikäisten näkökulmasta, vaikka kyseessä on merkittävä kuntalaisryhmä.

Myös senioreiden osiossa vammaisuus ja toimintarajoitteet jäävät pääosin yleisen ikääntymisen tarkastelun varjoon. Ikääntyneiden joukossa on paljon vammaisia henkilöitä, ja heidän erityistarpeensa tulisi tuoda selkeämmin esiin esimerkiksi palveluiden saavutettavuudessa, asumisessa ja arjen turvallisuudessa.

Vammaisten henkilöiden tarpeet on suunnitelmassa tunnistettu osittain, mutta kokonaisuutena näkökulma ei ole riittävän kattava eikä systemaattinen mutta vammaisuus ei tällä hetkellä muodostu suunnitelmassa aidosti läpileikkaavaksi yhdenvertaisuuskysymykseksi, **vaan jää pääosin yksittäisten toimenpiteiden varaan.**

Lisäksi Sipoon hyvinvointisuunnitelmaan on liitetty toimenpiteitä, joiden osalta kriittinen tarkastelu olisi paikallaan – esimerkkinä Terveellisistä elintavoista ja perheen yhteisen ajan merkityksestä toteutetaan infovideo (sivu 25) - näitä löytyy jo tusinoittain (mm. neuvokasperhe.fi, mll, yle lapset, eri hyvinvointialueet).

Luku 4 suunnitelman toimeenpano ja sen seuranta.

Vammaisten henkilöiden näkökulmasta toimeenpanon ja seurannan kuvauksessa on merkittäviä puutteita.

Suunnitelman toimeenpanossa ei erikseen tunnisteta vammaisia henkilöitä eikä heidän tarpeitaan. Talous- ja toimintasuunnitteluun, resurssien kohdentamiseen tai toimenpiteiden vahvistamiseen ei liity vaatimusta arvioida tai huomioida toimenpiteiden vaikutuksia vammaisiin henkilöihin. Vaikka vammaisia koskevia yksittäisiä toimenpiteitä on kirjattu varsinaiseen suunnitelmaosioon, niiden **toteutumista** ei toimeenpanovaiheessa varmisteta erillisin menettelyin. Konkreettisena esimerkkinä tästä esteettömyyskävelyiden havaintojen korjaamisen toteutuksen seurannan puuttuminen (sivu 15–16).

Lisäksi vaikuttamistoimielinten ja yhteistyötahojen roolia toimeenpanossa kuvataan yleisellä tasolla, mutta vammaisneuvoston asemaa ei ole tunnistettu tai kirjattu nimenomaisesti **osaksi** toimeenpanon

rakenteita. Tämä heikentää vammaisten henkilöiden mahdollisuuksia osallistua suunnitelman toteutuksen seurantaan ja kehittämiseen asiantuntijaroolissa.

Seurannan ja vaikuttavuuden arvioinnin osalta suunnitelmassa käytettävät mittarit painottuvat yleisiin väestö-, terveys- ja palveluindikaattoreihin. Vammaisia henkilöitä koskevia eriteltyjä mittareita ei ole.

Esteettömyyden, saavutettavuuden, osallisuuden tai palveluiden yhdenvertaisen käytön kehittymistä vammaisten henkilöiden näkökulmasta ei seurata. Näin ollen suunnitelman vaikuttavuutta vammaisten henkilöiden hyvinvoinnin kannalta ei voida todentaa seurannan perusteella. Mittareita tilanteiden seurattavaksi löytyy paljon Sotkanetistä, mm

- **Koettu turvallisuus ja pelko:** nämä mittareiden seurannan kautta saataisiin tietoa väestön kokemaa turvallisuutta asuinalueellaan tai pelkoa joutua rikoksen uhriksi
- **Asumisen ja lähiympäristön turvallisuus:** Näiden indikaattorit kautta saataisiin tietoa turvallisuuden asioista, jotka liittyvät kotiin ja sen ympäristöön
- **Sosiaalinen turvallisuus:** mittareita, jotka liittyvät sosiaaliseen tukeen ja turvaverkkoihin.

Pelkästään kyselyillä toteutettava datan keruu, analysointi ja mittarointi ei myöskään tavoita kokonaisvaltaisesti vammaisen henkilön tilannetta, vaan rinnalle tarvitaan myös kuntalaisten haastatteluja.

Erityiset huomiot

Sivu 15 Parannetaan kuntalaisille suunnattujen hyvinvointia ja terveyttä edistävien palveluiden saatavuutta, päävastuu: Yhdyskunta ja ympäristö, Arki ja vapaa aika. Liitettävä esteettömyys työryhmä tähän mukaan, jotta saadaan kokonaisvaltaisempi seuranta

Sivu 16 Parannetaan kuntalaisille suunnattujen hyvinvointia ja terveyttä edistävien palveluiden saatavuutta Kohta: Toteutetaan pilotti tekoälyavusteisen chat palvelun käyttöönotosta. Päätös pysyvästä toiminnasta tehdään pilotin perusteella.

Tekninen saavuttavuus ja vammaiset henkilöt piilee suuri vaara vammaiseton henkilöiden kohdalla. Saavutettavuus ei ole vain tekninen asia, vaan ihmisoikeus, joka takaa yhdenvertaisen asioinnin.

Esimerkiksi seuraavista asiat tulisi huomioida vammaisten henkilöiden kohdalla, joilla saattaa olla liikunnallisia taloudellisia sekä kognitiivisia esteitä:

- **Ruudunlukijoiden toimimattomuus:** Näkövammaiset käyttävät ruudunlukijaohjelmia. Chat-ikkunat voivat olla koodattu niin, että ruudunlukija ei tunnista viestikenttää, lue uusia viestejä tai tunnista chatbotin vaihtoehtoja.
- **Näppäimistönavigointi:** Monet liikuntaesteiset eivät voi käyttää hiirtä. Jos chat-palvelussa liikkuminen (viestin kirjoittaminen, "lähetä"-nappulan painaminen) vaatii hiirtä, palvelu on käyttökelvoton.
- **Käyttöliittymän haasteet:** Liian pieni kontrasti, vaikeasti luettava fontti tai liikkuvat elementit (esim. vilkkuva chatbot-kuvake) haittaavat näkövammaisia ja neurokirjon henkilöitä.

- **"Kiippariloukut":** Käyttäjä voi jäädä loukkuun chat-ponnahdusikkunaan ilman mahdollisuutta sulkea sitä pelkällä näppäimistöllä
- **Monimutkainen kieli:** Chatbotit käyttävät usein suoraviivaista, mutta joskus liian byrokraattista tai monitulkintaista kieltä, mikä vaikeuttaa kehitysvammaisten tai oppimisvaikeuksista kärsivien asiointia.
- **Aikarajoitteet:** Chat-istunnot voivat sulkeutua automaattisesti, jos vastaamiseen menee liian kauan aikaa. Tämä on kohtuutonta henkilöille, joilla on hidas reaktioaika tai vaikeuksia motorisessa tuottamisessa.
- **Rajoitetut vaihtoehdot:** Chatbotit tarjoavat usein vain valmiita vastausvaihtoehtoja. Jos käyttäjän asia ei mahdu näihin "laatikoihin", hän ei saa tarvitsemaansa apua
- **Laite- ja yhteysongelmat:** Vähävaraisuus voi estää ajanmukaisten laitteiden tai nopeiden verkkoyhteyksien hankinnan, mikä vaikeuttaa raskaiden tai vuorovaikutteisten chat-palveluiden käyttöä.
- **Digitaitojen puute:** Kaikki eivät osaa, uskalla tai pysty käyttämään uusia, muuttuvia digipalveluita.

Hyvinvointi- ja turvallisuussuunnitelman toimeenpano- ja seurantaosio ei tällä hetkellä turvaa vammaisten henkilöiden yhdenvertaista huomioimista. Vaikka yksittäisiä vammaisia koskevia toimenpiteitä on kirjattu varsinaiseen suunnitelmaan, niiden toteuttaminen ja vaikuttavuus jäävät ilman systemaattista seuranta- ja arviointia.

Jotta vammaisten henkilöiden näkökulma tulisi huomioiduksi riittävästi, esitetään, että: Vammaisneuvoston rooli kirjataan selkeästi osaksi suunnitelman toimeenpanon seuranta- ja kehittämistä, mutta myös että seurantamittareihin lisätään vammaisia henkilöitä koskevia indikaattoreita, jotka mahdollistavat yhdenvertaisuuden ja osallisuuden toteutumisen arvioinnin. Vuosiraporteissa raportoidaan erikseen vammaisia henkilöitä koskevien toimenpiteiden toteutuminen ja vaikutukset.

Sipoon Vammaisneuvosto